

Resource: Maelezo ya Masomo - Machapisho ya Vitabu (Tyndale)

Aquifer Open Study Notes (Book Intros)

This work is an adaptation of Tyndale Open Study Notes © 2023 Tyndale House Publishers, licensed under the CC BY-SA 4.0 license. The adaptation, Aquifer Open Study Notes, was created by Mission Mutual and is also licensed under CC BY-SA 4.0.

This resource has been adapted into multiple languages, including English, Tok Pisin, Arabic (عربي), French (Français), Hindi (हिंदी), Indonesian (Bahasa Indonesia), Portuguese (Português), Russian (Русский), Spanish (Español), Swahili (Kiswahili), and Simplified Chinese (简体中文).

Maelezo ya Masomo - Machapisho ya Vitabu (Tyndale)

TIT

Tito

Kanisa la Krete lilikuwa limejaa waongofu wapya katika utamaduni ambapo viwango vya maadili vilikuwa vya chini sana. Paulo anaonyesha ustadi uliokomaa katika kutumia Habari Njema kushughulikia hali ya kiroho na mazingira ya waumini hao wapya huko Krete kadiri kanisa lilivyoanza kukua.

Muktadha

Kundi fulani kutoka Krete lilikuwa huko Yerusalemu siku ya Pentekoste wakati wa kuzaliwa kwa kanisa la Kikristo ([Matendo 2:11](#)). Baadhi ya watu hao huenda walipeleka imani ya Kikristo katika kisiwa cha Krete wakati huo, lakini waraka huu kwa Tito unapendekeza kwamba kanisa la Krete lilikuwa limeanzishwa hivi karibuni kutokana na utume wa Paulo (tazama [Tito 1:5](#)). Sehemu nyingine ya pekee ambapo Krete imetajwa katika Agano Jipya ni wakati Paulo alikuwa anahamishwa kwenda Rumi kama mfungwa ([Matendo 27:7-21](#)). Paulo hakuwa na fursa ya kufanya huduma huko Krete wakati huo. Inawezekana kwamba kazi ya Paulo huko Krete ilianza baada ya matukio ya [Matendo 28:1-31](#) (mnamo 60-62 BK) na kabla ya kifungo chake cha mwisho huko Rumi (yamkini mnamo takriban mnamo 64-65 BK).

Kama alivyofanya wakati wa safari yake ya kwanza ya kimishionari kutoka Antiokia, Paulo alikuwa ameanzisha kanisa la Krete bila kuteua viongozi. Kama ilivyokuwa na makanisa hayo ya awali zaidi, sasa alitaka viongozi wateuliwe (linganisha na [Matendo 14:23](#)), ingawa katika hali hii alikabidhi jukumu hilo kwa Tito, mfanyakazi mwenzake wa muda mrefu. Paulo alielekea Nekopoli (kwenye pwani ya magharibi ya Ugiriki ya sasa), na alitaka Tito ajiunge naye huko wakati Artema au Tikiko atakuwa amewasili katika kisiwa cha Krete ([Tito 3:12](#)). Mpango wa Paulo wa kukaa Nekopoli wakati wa msimu wa baridi unapendekeza kwamba alipanga kusafiri kwa meli kuelekea magharibi

kutoka huko msimu wa kuchipua utakapofika (tazama [2 Tim. 4:21](#)), yamkini akielekea Italia na inawezekana Uhispania (tazama [Rum. 15:24, 28](#)).

Katika kisiwa cha Krete, utamaduni wenye dhambi sana ulikuwa na athari hasi kwa waumini wa kanisa changa la eneo hilo. Walimu wa uongo pia walikuwa wanatatiza jamii, kama wale waliotajwa katika Timotheo wa 1 na wa 2. Kama mwakilishi wa Paulo huko Krete, Tito alihitaji kuweka kanisa hilo katika hali bora kabla ya kuwasili kwa Artema au Tikiko. Zaidi ya yote, alihitaji kuteua wazee wa kanisa katika kila mji. Baada ya kumaliza hayo, angeondoka na kujiunga na Paulo.

Muhtasari

Waraka huu kwa Tito unahusu majukumu ya kutekeleza, ukimwekea Tito mfano wa kufuata. Kila sehemu ya mwili wa waraka ([1:5-3:11](#)) inafuata mtindo wa amri, mantiki, na jukumu. Paulo anafuata mtindo huu mara kwa mara, iwe anashughulikia suala la uteuzi wa wazee wa kanisa ([1:5-16](#)), mwenendo sahihi miongoni mwa washiriki wa nyumba ya imani ([2:1-15](#)), au mwenendo sahihi katika jamii kwa ujumla ([3:1-11](#)). Mantiki ya amri za Paulo katika sehemu ya kwanza, kuhusiana na uongozi, ni kwamba jamii inatishiwa na walimu wa uongo na inahitaji viongozi wanaoweza kufanya maamuzi mwafaka. Katika sehemu mbili zinazofuata, kuhusiana na mwenendo sahihi, amri zinatolewa kwa msingi wa neema na rehema ya Mungu.

Tarehe ya Uandishi

Tito iliandikwa karibu na wakati uleule na 1 Timotheo. Inawezekana kwamba Paulo aliandika nyaraka hizi pamoja na 2 Timotheo katika kipindi cha kabla ya kukamatwa kwake katika [Matendo 21](#), lakini tarehe wakati fulani baada ya kifungo chake cha [Matendo 28](#) inawezekana zaidi (tazama Utangulizi wa Kitabu cha 1 Timotheo, "Tarehe ya Uandishi Wake").

Hali Katika Kisiwa cha Krete

Kulingana na hadithi za Wakrete, mungu Zeu alikuwa mwanadamu wa kawaida ambaye aliishi na kufa huko Krete lakini aligeuka kuwa kuwa mungu kupitia manufaa aliyowapa wanadamu (tazama kidokezo cha kujifunza cha 1:12). Dhana ya mfadhili mashuhuri mwanadamu kuinuliwa na kupewa hadhi ya mungu kwa msingi wa matendo mema inakinzana na Habari Njema. Mungu kwa neema alijishusha kuwa mwanadamu katika mfano wa Yesu Kristo—"Mungu wetu Mkuu, aliye Mwokozi wetu" (2:13)—na anatoa ukombozi kupitia rehema pekee (3:5).

Ulinganisho na Timotheo wa 1 na wa 2

Ingawa Krete iko mbali na kanisa la Efeso (wapokeaji wa Timotheo wa 1 na 2), kuna mambo ya kuvutia yanayoenda sambamba kati ya hali hizo mbili. Hulka ya walimu wa uongo na mafundisho yao (Tito 1:10-16) inapendekeza kwamba mafundisho kama hayo yalikuwa yanakabiliwa katika meneo hayo mawili (1 Tim. 1:4-7; 4:1-4; 2 Tim. 3:1-7; 4:3-4).

Hata hivyo, hali ya Krete kama inavyoshughulikiwa katika waraka wa Tito, haifanani kikamilifu na hali ya Efeso inayoshughulikiwa katika Timotheo wa 1 na wa 2. Ni dhahiri kwamba kanisa la Krete lilikuwa jipya, ilhali kanisa la Efeso lilikuwa limedumu kwa muda mrefu. Ustaarabu wa kijamii wa Krete ulikuwa duni ukilinganishwa na wa Efeso. Uchanga wa kanisa la Krete unaweza kueleza kutokuwepo kwa orodha ya wajane (1 Tim. 5:3-16) na mashemasi (1 Tim. 3:8-13). Kutofautiana kati ya watu wasumbufu kunaweza kueleza ukimya kuhusiana na suala la walimu wanawake (tazama 1 Tim. 2:11-15). Vigezo vya viongozi (Titus 1:6-9), pamoja na viwango vya maadili kwa ajili ya watu wa jamii (tazama 2:1-10), huenda vikaonyesha kushushwa kwa viwango vya maadili ili kuwajumuisha waongofu wapya waliolelewa kipagani. Hatimaye, msisitizo wa kulinda amana, ambao ni muhimu sana katika Timotheo (1 Tim. 1:18; 6:20; 2 Tim. 1:12-14; 2:2), haupatikani katika Tito.

Maana na Ujumbe

Jambo kuu katika waraka huu ni kutambua kwamba jamii ya Kikristo inapaswa kuwa kielelezo cha neema ya Mungu iokoayo, ambayo imedhihirishwa kwa ulimwengu katika Yesu Kristo na kazi yake. Tabia ya jamii ya Kikristo miongoni mwao, na katika mahusiano yao na watu walio nje

ya jamii yao, inapaswa kuendana na jinsi ambavyo Mungu amewatendea. Wakristo wanapaswa kuwa kielelezo cha neema ya Mungu katika ulimwengu na kuelekeza neema hiyo kwa ulimwengu. Kwa kufanya hivyo, wataendeleza Habari Njema ndani ya eneo lao na utamaduni wao (2:10-11; 3:2-3, 8; tazama Mat. 5:14-16).

Harakati ya ukombozi wa kiungu wa wanadamu unahitaji ushiriki. Kama wafuasi wa Kristo, lazima tuwe washiriki katika kitendo hiki cha neema. Jamii zetu zinapaswa kuendeleza maisha ya kumcha Mungu kwa sababu dhihirisho la neema, katika Kristo, limetufundisha jinsi ya kuishi na limetuwezesha kuishi maisha kama hayo. (Tito 2:1-15) Kama waumini binafsi, lazima pia tujiendeshe ipasavyo katika ulimwengu ulioanguka, tukiwa na mioyo yenye msukumo wa kuwaokoa wengine. Lazima tukumbuke maisha yetu ya awali—tukikumbuka jinsi Mungu alivyotutendea, alivyotupatia wokovu, na alivyotuwezesha kuishi maisha yanayomcha (3:1-11).